

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/53/125-129>

Aynur Əsgərzadə
Azərbaycan Dillər Universiteti
<https://orcid.org/0009-0009-7677-6466>
aasgarzade@beu.edu.az

İngilis dilinin öyrənilməsində aktiv iştirakın transformativ rolu

Xülasə

Dil dərslərində uzun illərdir ki, bilik ötürmək üçün mühazirələr və əzbərləmə kimi ənənəvi tədris üsullarından istifadə olunur. Lakin saysız-hesabsız saatlar ərzində söz siyahılarını əzbərləmələrinə baxmayaraq, bir çox dil öyrənənlər real həyatda səmərəli ünsiyyət qurmaqda çətinlik çəkirlər. Məsələn, Martyn (2007) qeyd edir ki, passiv öyrənmə yanaşmaları çox vaxt praktik bacarıqlara çevrilmir və bu da tələbələrin real ünsiyyət vəziyyətlərində çətinlik çəkməsinə səbəb olur. Bunun əksinə olaraq, aktiv öyrənmə metodları öyrənənin diqqətini cəlb etməyə, qarşılıqlı əlaqəyə və dili mənalı kontekstlərdə tətbiq etməyə yönəlir. Ənənəvi üsullarda nəzəri biliklər ön planda tutulduğu halda, aktiv öyrənmə sinfi dinamik bir mühitə çevirir və tələbələri prosesdə fəal iştirak etməyə təşviq edir. Bonwell və Eison (1991)-in fikrincə, bu yanaşma öyrənmə prosesini həm daha maraqlı, həm də daha yadda qalan edir. Müəllim-mərkəzli tədrisdən tələbə-mərkəzli fəaliyyətə keçid aktiv öyrənmənin dəyişdirici gücünü önə çıxarır. Fəal iştirakın təmin olunduğu dərslər mühiti dil öyrənməsinin əsas tərkib hissəsidir — bu, ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirir, motivasiyanı artırır və dilin kontekstdə daha dərinlən mənimsənilməsinə şərait yaradır. Freed (2010)-un vurğuladığı kimi, rol oyunu və sinifdaxili cavab sistemləri kimi interaktiv üsullar əməkdaşlıq və tənqidi düşüncə mühitini formalaşdırır və bununla da dilin real istifadəsinə yol açır. Mənim fikrimcə, ənənəvi tədris üsulları çox vaxt yetərli olmur, çünki onlar tələbələri dilin real həyatda istifadəsi ilə əlaqələndirmir. Aktiv öyrənmə isə bu boşluğu aradan qaldıraraq praktikaya, yaradıcılığa və əməkdaşlığa əsaslanır və nəticədə dil tədrisinə çevik və yenilikçi bir yanaşma gətirir.

Açar sözlər: *tənqidi düşüncə, yüksək dil bacarıqları, metodlar, aktiv öyrənmə, oyunlar, beynəlxalq, gücləndirmək, həvəs yaratmaq, koqnitiv, emosional*

Aynur Askerzade
Azerbaijan University of Languages
<https://orcid.org/0009-0009-7677-6466>
aasgarzade@beu.edu.az

The Transformative Role of Active Participation in English Language Learning

Abstract

For many years, traditional teaching methods such as lectures and memorization have been used to transmit knowledge in language classes. However, despite spending countless hours memorizing word lists, many language learners still struggle to communicate effectively in real-life situations. For instance, Martyn (2007) notes that passive learning approaches often fail to translate into practical skills, leading to difficulties in authentic communication contexts. In contrast, active learning methods focus on engaging learners' attention, fostering interaction, and applying the language in meaningful contexts. While traditional methods emphasize theoretical knowledge, active learning transforms the classroom into a dynamic environment and encourages students to participate actively in the process. According to Bonwell and Eison (1991), this approach makes learning both more engaging and more memorable. The shift from teacher-centered instruction to student-centered activity highlights the transformative power of active learning. A classroom environment that ensures

active participation is an essential component of language acquisition — it develops communication skills, boosts motivation, and fosters deeper contextual understanding of the language. As Freed (2010) emphasizes, interactive techniques such as role-playing and in-class response systems promote collaboration and critical thinking, thus paving the way for real-world language use. In my view, traditional teaching methods are often insufficient because they fail to connect learners with the practical use of language. Active learning, on the other hand, bridges this gap by emphasizing practice, creativity, and collaboration, ultimately bringing a flexible and innovative approach to language teaching.

Keywords: *critical thinking, advanced language skills, methods, active learning, games, international, strengthen, motivate, cognitive, emotional*

Giriş

Dil tədrisində zaman ərzində müxtəlif yanaşmaların meydana çıxması və inkişafı müşahidə olunmuşdur. Bəzi metodlar daha geniş qəbul görsə də, alimlər razılaşırlar ki, heç bir yanaşma mükəmməl deyil. Həmçinin, bəzi yanaşmalar müəyyən bacarıqları inkişaf etdirməkdə digərlərindən daha təsirli sayılır. Məsələn, kommunikativ dil tədrisi (CLT) və mövzu və dil integrasiya olunmuş öyrənmə (CLIL) danışq bacarıqlarının inkişafında önəmli hesab olunur, halbuki janr əsaslı pedaqogika əsasən yazılı mətnlərə yönəlir (Babazade, 2024).

Tədqiqat

Son dövrlərdə ədəbiyyatda PBLT (Philosophy-Based Language Teaching) adlı yeni yanaşma ortaya çıxmışdır. Bu metod EFL (ingilis dili öyrənlər) tələbələrinə yalnız danışq və yazı bacarıqlarını inkişaf etdirməyə deyil, həm də tənqidi düşüncə bacarıqlarını gücləndirməyə kömək edir. PBLT iki əsas element ətrafında qurulur: fəlsəfi sualların verilməsi və sinfi bir sorğulama icması kimi qəbul etmək (Smith, 1995). Təcrübələr göstərir ki, EFL dərslərində fəlsəfi suallar ortaya çıxanda, tələbələr spontan olaraq fəal iştirak edir və müzakirələrdə motivasiyalı şəkildə iştirak etməyə meylli olurlar. PBLT tələbələrin aktiv iştirakı üzərində dayanır və bu, sadəcə dil öyrənmənin səthi səviyyəsi ilə məhdudlaşmır; eyni zamanda tənqidi düşüncəyə də yol açır. Tələbələr fəlsəfi sorğularla məşğul olduqda, analiz, qiymətləndirmə və sintez bacarıqları inkişaf edir, bu isə dil kontekstini aşan kognitiv prosesləri təşviq edir. Beləliklə, fəlsəfə əsaslı dil tədrisi, EFL tələbələri arasında tənqidi düşüncə bacarıqlarının inkişafı üçün katalizator rolunu oynayır (Cam, 1995). Tənqidi düşüncə təhsildə və digər sahələrdə effektiv qərarvermə və problem həll etmə üçün əsas bacarıq sayılır. Dil tədrisində isə tənqidi düşüncə yalnız dil bacarıqlarının mənimsənilməsi ilə məhdudlaşmır; tələbələrdən məlumatları analiz etmək, qiymətləndirmək və sintez etmək tələb olunur. PBLT, EFL tələbələri üçün tənqidi düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirən fərqli bir yanaşma kimi ortaya çıxmışdır (ResearchGate, n.d.). Fəlsəfi sualların tədqiqi vasitəsilə tələbələr qəbul edilmiş fərziyyələri sorğulamağa, alternativ baxışları nəzərə almağa və əsaslandırılmış cavablar verməyə təşviq olunur. Çətin fəlsəfi sorğularla məşğul olmaq yalnız dil bacarıqlarını dərinləşdirmir, həm də tənqidi düşüncə ilə bağlı kognitiv proseslərin inkişafına səbəb olur. PBLT tələbələrə aktiv müzakirələrdə iştirak etmək və eyni zamanda dil və konseptual mürəkkəblikləri idarə etmək imkanı verir. Nəticədə, tənqidi düşüncə PBLT çərçivəsində dil öyrənmənin ayrılmaz hissəsinə çevrilir və tələbələrin analitik və fərasətli dil istifadəçisi kimi inkişafına töhfə verir (Ayçiçek & Yelken, 2018).

Fəlsəfəyə əsaslanan dil tədrisi

Vygotsky-yə görə, yüksək səviyyəli düşüncə bacarıqları, xüsusilə abstrakt düşüncə, vasitəçi alətlərdən, məsələn, dildən istifadə vasitəsilə inkişaf etdirilə bilər. Bilik kəşfi üçün əlverişli dil istifadəsi dialoq şəklində sual-cavab mübadiləsidir. Bu, tələbələrin yeni fikirlərlə təcrübə apararaq və qarşı tərəfdən rəy alaraq biliklərini genişləndirmələrini təmin edən eksplorativ söhbət formasını əhatə edir. Bu, əsas fəlsəfi mövzular ətrafında əvvəlcədən planlaşdırılmış, strukturlaşdırılmış təqdimat nitqləri ilə fərqlənir. Bu kontekstdə “fəlsəfə” termini kiçik “p” fəlsəfə kimi izah edilir və məqsəd tələbələrə həyatın əsas anlayışları üzərində tənqidi perspektiv qurmaqda kömək etməkdir; hər kəsə təqdim olunan hər şeyi həqiqət kimi qəbul etmək deyil. Təhsil sahəsində dialoq əsasında fəlsəfi suallarla məşğul olmaq ənənəsi təxminən 2500 il əvvəl Sokratla başlayır (Dewey, 1933). Dewey-in

“refleksiv sorğulama” konsepsiyasından ilhamlanaraq, uşaqlar üçün fəlsəfə metodunu təklif etmiş və əsas məqsəd kimi gənc öyrənənlərdə tənqidi düşüncə bacarıqlarını inkişaf etdirmək nəzərdə tutulmuşdur. Bu yanaşma sorğulama icması yaratmaqla iştirakçıların müxtəlif həyat məsələlərini dərinlən nəzərdən keçirərək bilik istehsalında fəal iştirakını təşviq edir. İştirakçılar verilmiş resurslardan çıxış edərək öz fəlsəfi suallarını formalaşdırır və həll etməyə çalışır, bu da öyrənmə məsuliyyətini gücləndirir. Yüksək səviyyəli düşüncə bacarıqları və əməkdaşlıq vasitəsilə tələbələr sosial səviyyədə əsas fərziyyələri və həyat anlayışlarını mənimsəyir, nəticədə məntiqi düşüncə və özünəinam inkişaf edir. Qeyd etmək vacibdir ki, sorğulama icmasında aparılan fəlsəfi dialoqlar adi söhbətlərdən fərqlənir; burada məqsəd iştirakçıların şəxsi fikirlərini paylaşmaq deyil, həmkarların şərhlərindən kollektiv şəkildə ideyalar qurmaqdır. İştirakçıları müzakirələrə davam etməyə sövq edən əsas motivasiya həqiqəti axtarmaqdır, bu isə adi söhbətlərdə mövcud deyil (Bloom, Engelhart, Furst, Hill, & Krathwohl, 1956).

Aktiv iştirak vasitəsilə bacarıqların və anlayışın inkişafı

Aktiv öyrənmə tələbələrə dili real şəraitdə tətbiq etmə imkanı yaradaraq, onların ünsiyyət bacarıqlarını gücləndirir və dinamik bir öyrənmə mühiti formalaşdırır. Bonwell və Eison (1991) aktiv öyrənməni tələbələrin mənalı fəaliyyətlərdə iştirakını təşviq edən, bilginin sadəcə dinlənilməsi və əzbərlənməsi əvəzinə əməkdaşlığa əsaslanan bir tədris yanaşması kimi təsvir edirlər. Bu dəyişiklik dərsləri daha qarşılıqlı və canlı edir, eyni zamanda tələbələrə dili real vəziyyətlərdə istifadə etmək üçün praktik imkanlar yaradır (Hajiyeva, 2024). Aktiv öyrənmənin təsirli üsullarından biri rol oynama (role-play) fəaliyyətidir. Bu metod tələbələri sinifdən kənarda qarşılaşa biləcəkləri vəziyyətlərə daxil edir. Martynin (2007) qeyd etdiyi kimi, belə fəaliyyətlər tələbələrin nitq axıcılığını artırır, çünki onlar söz ehtiyatı və qrammatika biliklərini təbii dialoqlarda tətbiq edirlər. Məsələn, restoranda sifariş vermək və ya iş müəhəbbəsi aparmaq kimi situasiyaları canlandırmaq, öyrənənlərin dil strukturlarını mənimsəməsinə və özünəinamla danışmasına kömək edir (Paul & Elder, 2006). Sinifdaxili cavab sistemləri də qarşılıqlı əlaqəni gücləndirməkdə mühüm rol oynayır. Freed (2010) qeyd edir ki, “clicker” kimi texnoloji alətlər bütün tələbələri müzakirəyə cəlb edərək əməkdaşlıq mühiti yaradır. Bu sistemlər tələbələrə fikirlərini bölüşmək, debat aparmaq və qarşılıqlı öyrənmə yolu ilə ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirmək imkanı verir. Mənim baxışına görə, rol oynama və cavab sistemləri kimi interaktiv üsullar tələbələrin səhv etmək qorxusunu aradan qaldırır — bu isə dil öyrənməsində ən yayılmış maneələrdən biridir (Shaw, 2007). Təhlükəsiz və dəstəkləyici bir mühitdə məşq etmək və rəy almaq imkanı öyrənənlərin özünəinamını artırır və onları real həyatda daha sərbəst ünsiyyət qurmağa hazırlayır. Öz təcrübəmə əsaslanaraq deyə bilərəm ki, belə fəaliyyətlərdə fəal iştirak edən tələbələr dili sinifdən kənarda daha təbii və uğurla istifadə edirlər (Ennis, 1987).

İngilis dili tədrisində oyunsallaşdırma (gamification)

İngilis dili tədrisində oyunsallaşdırma (gamification) anlayışı, ənənəvi öyrənmə prosesinə oyun elementləri, mexanizmləri və prinsiplərinin daxil edilməsini nəzərdə tutan müasir pedaqoji yanaşmadır. Bu metodun əsas məqsədi öyrənənlərin motivasiyasını artırmaq və onları dərslərin prosesinə daha fəal cəlb etməkdir. Bunun üçün dərslərin fəaliyyətlərinə oyunlara xas xüsusiyyətlər — xal toplama, nişanlar qazanma, reyting cədvəlləri, hekayə xətti, tapşırıqlar və mükafatlar — əlavə olunur. Oyunsallaşdırmanın əsas ideyası, oyunların cəlbəedici xüsusiyyətlərini istifadə edərək dil öyrənmə prosesini daha maraqlı, immersiv və effektiv hala gətirməkdir (Haynes, 2008). Bu yanaşma öyrənənlərin diqqətini cəlb edir və onları dərslə aktiv şəkildə cəlb edən interaktiv bir mühit yaradır. Oyunabənzər elementlər sayəsində tələbələr prosesə daha çox daxil olur, öyrənmə motivasiyası artır. Xal toplama, irəliləyişin izlənməsi və yarışma kimi elementlər vasitəsilə oyunsallaşdırma həm daxili (intrinsic), həm də xarici (extrinsic) motivasiyanı gücləndirir. Tələbələr xal toplamaq, nişan qazanmaq və ya reyting siyahısında yüksəlmək kimi məqsədlərlə dil tapşırıqlarına daha çox diqqət ayırır və prosesdə daha davamlı olurlar. Adətən oyunsallaşdırılmış mühitdə öyrənənlər səviyyə və mərhələlər üzrə irəliləyirlər — hər yeni mərhələdə tapşırıqların çətinlik səviyyəsi artır. Bu mərhələli sistem öyrənənlərdə irəliləyiş hissi yaradır, onları motivasiya edir və nailiyyət əldə etdikcə müsbət emosiyalar formalaşdırır. Beləliklə, öyrənmə prosesi daha maraqlı və məhsuldar olur (Kennedy, 2004). Oyunsallaşdırılmış tədrisdə dərhal və konstruktiv rəy də mühüm yer tutur. Bu rəy tələbələrə

öz nəticələrini dəyərləndirməyə, zəif tərəflərini müəyyənləşdirməyə və müsbət davranışlarını gücləndirməyə kömək edir. Bundan əlavə, belə mühitlərdə sağlam rəqabət elementi də formalaşır — bu da öyrənənləri daha yaxşı nəticələrə can atmağa sövq edir. Eyni zamanda, komanda işi və əməkdaşlıq da vacib yer tutur; qrup oyunları və birgə tapşırıqlar tələbələr arasında həmrəylik və sosial öyrənməni təşviq edir.

İngilis dili tədrisində oynunsallaşdırma ilə oyun əsaslı öyrənmə (game-based learning) arasında fərqi başa düşmək vacibdir (National Center for Biotechnology Information, n.d.):

- Oynunsallaşdırma, mövcud tədris proqramına oyun elementlərinin əlavə olunması deməkdir. Bu yanaşma öyrənmənin əsas məqsədlərini dəyişmir, sadəcə onları daha cəlbedici edir. Oynunsallaşdırma lüğət öyrənmə, qrammatika məşğələləri, danışmaq, dinləmə və oxu bacarıqları kimi müxtəlif sahələrdə tətbiq oluna bilər.

- Oyun əsaslı öyrənmə isə bütöv oyunların və ya oyun simulyasiyalarının əsas tədris vasitəsi kimi istifadə olunduğu yanaşmadır. Bu halda, bütün öyrənmə prosesi bir oyunun ətrafında qurulur və həmin oyun dil öyrənməsinin əsas vasitəsinə çevrilir. Belə oyunlara dil öyrətmə məqsədli video oyunlar, interaktiv simulyasiyalar və təhsil üçün hazırlanmış virtual mühitlər daxildir.

Nəticə

Effektiv dil öyrənməsi üçün aktiv iştirak vacibdir, çünki bu, tələbələrə praktik ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirməyə imkan verir, onların motivasiyasını artırır və dilin kontekstual istifadəsini daha yaxşı başa düşmələrinə kömək edir. Dərsləri dinamik mühitlərə çevirməklə, aktiv öyrənmə metodları nəzəri biliklə real həyatda tətbiqi arasında körpü rolunu oynayır və həm səriştə, həm də inamın formalaşmasına şərait yaradır. Bu müzakirə zamanı rollu oyunlar, lüğət oyunları, debatlar və simulyasiyalar kimi fəaliyyətlərin şifahi bacarıqları artırdığını, əməkdaşlığı təşviq etdiyini və tələbələrə real ünsiyyət vəziyyətlərinə hazırladığını gördük. İnteraktiv strategiyalar yalnız dil öyrənməni əyləncəli etməklə kifayətlənmir, həm də müxtəlif bacarıq səviyyələrinə malik tələbələrin ehtiyaclarını qarşılayır və uğur hissi yaradır. Bundan əlavə, mədəni və situativ biliklər təqdim etməklə, aktiv öyrənmə tələbələrə fərqli kontekstlərdə dil istifadə etmənin mürəkkəbliyinə hazırlayır. Müəllimlərdən gözlənilən odur ki, aktiv öyrənmə metodlarını qəbul etsin və dərslərdə yaradıcı fəaliyyətlər tətbiq edərək transformativ təcrübələr yaratsınlar. Bu strategiyaları düşünülmüş şəkildə dərslərə daxil etməklə, müəllimlər tələbələrə daha effektiv cəlb edə və dil öyrənməni həm mənalı, həm də onların gələcək ehtiyacları üçün faydalı edə bilərlər. Mənim baxışımca, aktiv öyrənmə dil təhsilini dəyişdirmək potensialına malikdir. Mən müşahidə etmişəm ki, hətta ən susqun tələbələr interaktiv fəaliyyətlər zamanı özlərini ifadə etmək və dərslərdə öyrəndiklərini həyatda tətbiq etmək üçün inam qazanırlar. Məsələn, mən keçirdiyim bir hekayə anlatma sessiyasında tələbələr yalnız yeni sözləri öyrənməmiş, həm də əməkdaşlıq etməyi və dil istifadələrini hekayəyə uyğunlaşdırmağı bacarmışdılar. Bu cür təcrübələr aktiv iştirakın transformativ gücünü təsdiqləyir və onu müasir dil tədrisində əvəzolunmaz yanaşma edir.

Ədəbiyyat

1. Ayçiçek, B., & Yanpar Yelken, T. (2018). The effect of flipped classroom model on students' classroom engagement in teaching English. *International Journal of Instruction*, 11(2), 385–398. <https://doi.org/10.12973/iji.2018.11226a>
2. Babazade, Y. (2024). Proverbs in pedagogy: Their role in language teaching and cultural transmission. *Global Spectrum of Research and Humanities*, 1(1), 69–82.
3. Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals. Handbook I: Cognitive domain*. David McKay Company.
4. Cam, P. (1995). *Thinking together: Philosophical inquiry for the classroom*. Australian Print Group.
5. Dewey, J. (1933). *How we think*. D. C. Heath and Company.
6. Ennis, R. H. (1987). A taxonomy of critical thinking dispositions and abilities. In J. Baron & R. J. Sternberg (Eds.), *Teaching thinking skills: Theory and practice*. W. H. Freeman, 9–26.
7. Hajiyeve, B. (2024). Language anxiety in ESL learners: Causes, effects, and mitigation strategies. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 1(1), 119–133. <https://doi.org/10.69760/pn9wgv0>
8. Haynes, J. (2008). *Children as philosophers: Learning through enquiry and dialogue in the primary classroom*. Routledge. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10941618/>
9. Kennedy, D. (2004). The role of a facilitator in a community of philosophical inquiry. *Metaphilosophy*, 35(5), 744–765. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9973.2004.00348.x>
10. National Center for Biotechnology Information. (n.d.). *PMC article*.
11. Paul, R., & Elder, L. (2006). Critical thinking: The nature of critical and creative thought. *Journal of Developmental Education*, 30(2), 34–35.
12. ResearchGate. (n.d.). *The active approach: Enhancing language skills through classroom engagement*. https://www.researchgate.net/publication/388756652_The_Active_Approach_Enhancing_Language_Skills_through_Classroom_Engagement
13. Shaw, R. (2007). *Philosophy in the classroom: Improving your pupils' thinking skills and motivating them to learn*. Routledge.
14. Smith, G. (1995). Critical thinking, a philosophical community of inquiry and the science/math teacher. *Analytic Teaching*, 15(2).

Daxil oldu: 09.07.2025

Qəbul edildi: 26.10.2025